INCLUZIUNEA ȘI DIVERSITATEA ÎN EDUCAȚIE: IMAGOLOGIA ȘI CONCEPTUL DE ALTERITATE ÎN ABORDĂRILE EDUCAȚIONALE FORMALE ȘI NONFORMALE

Ioana-Mădălina VIZITEU,
doctorand,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău,
ORCID: 0009-0006-2022-1128

Rezumat. *Articolul explorează rolul imagologiei și al conceptului de alteritate în educația interculturală, evidențiind impactul acestor abordări asupra dezvoltării competențelor interculturale și a unei identități incluzive în mediul școlar. Structurat pe două direcții - formală și nonformală - cadrul de învățare include activități ce combină studiul comparativ al literaturii, proiectele de cercetare și atelierele de dezvoltare a empatiei, precum și evenimente extracurriculare, cum ar fi săptămânile multiculturale și parteneriatele școlare internaționale. Rezultatele obținute indică o creștere a empatiei și a toleranței, susținând un model educațional adaptat diversității și incluziunii.*

Cuvinte-cheie: *imagologie, educație formală, educație nonformală, diversitate, incluziune, competențe interculturale.*

Tema diversității și a incluziunii în educație devine tot mai relevantă în contextul interacțiunilor interculturale din mediul școlar. Abordarea imagologică și conceptul de alteritate oferă un cadru esențial pentru promovarea unei educații incluzive și tolerante. Imagologia, ca domeniu interdisciplinar, aduce în atenție reprezentările culturale și imaginea Celuilalt, fiind concretizată prin arsenalul literaturii, al psihosociologiei, al antropologiei culturale.

Imagologia explorează drumul de la natură la cultură parcurs de civilizația umană, fiind un instrument de cunoaștere a Celuilalt care contribuie la afirmarea identității fără teama de Celălalt, dar și fără anularea identității Celuilalt. În concepția lui Claude Lévi-Strauss, antropologia aduce o anumită idee despre lume și o modalitate inedită de a ridica probleme în concordanță cu noțiunile privind studiul socialului, urmărindu-se, în final, surprinderea omului total [[1]Claude Levi-Strauss,1978, p. 432]. Astfel, educația interculturală devine o platformă în care identitatea și alteritatea sunt conștientizate și valorificate în mod egal.

Lucian Boia definește această imagine a Celuilalt ca „străin” sau „alteritate,” explicând că „străin” este „un termen generic, înglobând, indiferent de componenta etnică, pe cei care reflectă un alt sistem de valori decât cel în genere acceptat sau impus” [[2]Lucian Boia, 1997, p. 177]. Acest concept subliniază importanța dezvoltării

educației incluzive, care încurajează acceptarea diversității și construirea unor relații sociale bazate pe respect.

Alexandru Duțu [3Alexandru Duţu, 1982, p. 133] distinge și el trei dimensiuni ale Celuilalt, proiectate într-un plan axiologic, ce surprinde emiterea judecăților de valoare, într-un alt plan, praxiologic – de această dată- apropierea prin acceptare, ori depărtarea prin negare, și un plan epistemic – recunoașterea sau ignorarea.

Cu alte cuvinte, abordarea imagologică, conform studiilor lui Alexandru Duțu, creează „o împletire de elemente comunicate de un om sau de o colectivitate” și favorizează înțelegerea Celuilalt ca parte integrantă a propriei identități [4Duțu, 1982, p. 37]. Această interdependență a identității și alterității este ilustrată de Todorov Tzvetan, care afirmă că „îi putem descoperi pe ceilalți în noi înșine, […] eu este un altul” [5Tzvetan Todorov, 1994, p. 7]. Astfel, imagologia devine un mijloc de cunoaștere reciprocă, iar în educație poate stimula empatia și acceptarea diversității prin activități structurate și aplicate.

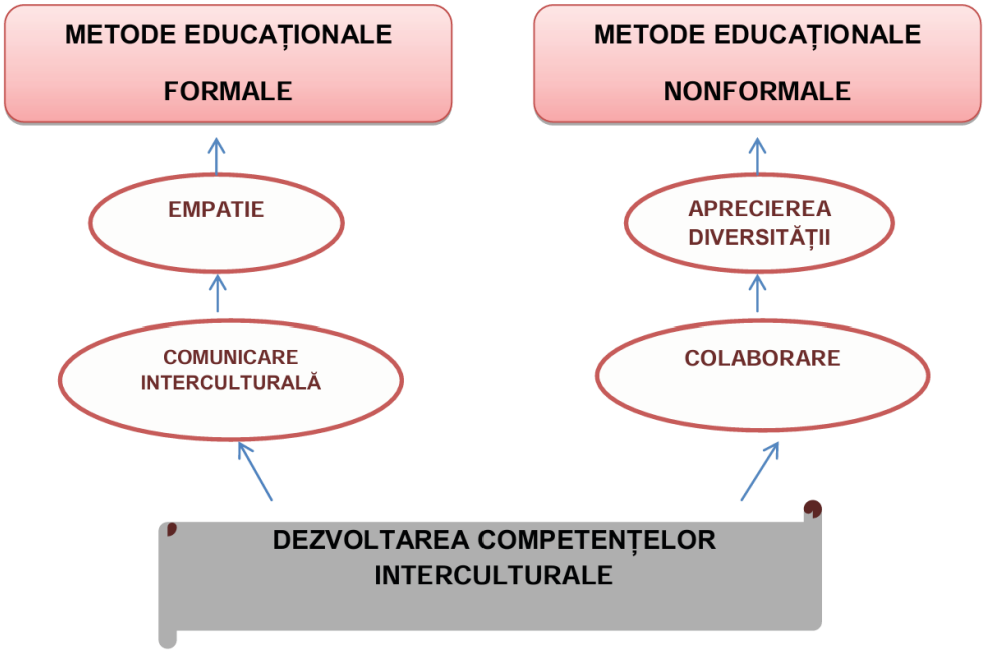
Pe măsură ce educația formală explorează conceptele de alteritate și imagologie prin intermediul disciplinelor de bază, cum ar fi limba și literatura, istoria și științele sociale, activitățile nonformale contribuie la transformarea teoriei în experiență prin interacțiuni interculturale directe. Această abordare mixtă – formală și nonformală – se dovedește a fi eficientă în cultivarea unei identități incluzive și flexibile, în care diferențele culturale și individuale sunt acceptate și valorizate.

Astfel, în educația formală, conceptele de alteritate și diversitate pot fi integrate prin studii de literatură interculturală, analize istorice sau dezbateri structurate în clase, unde elevii au ocazia să discute și să înțeleagă perspective culturale diverse. În paralel, activitățile nonformale aduc un plus de profunzime prin implicarea elevilor în contexte reale de interacțiune interculturală. Aici, ei pot experimenta și reflecta asupra diferențelor culturale într-un mod personal, ceea ce stimulează o deschidere sinceră și o empatie activă față de ceilalți.

Integrarea imagologiei și alterității în educație printr-o simbioză de activități formale și nonformale devine un instrument esențial pentru formarea unor competențe interculturale autentice. Activitățile formale desfășurate în cadrul curriculumului asigură fundamentele teoretice și analitice necesare, în timp ce activitățile nonformale facilitează experiențe directe de învățare interculturală, oferindu-le elevilor oportunitatea de a transforma cunoștințele în atitudini și comportamente incluzive.

În altă ordine de idei, activitățile educaționale formale și nonformale reprezintă modalități esențiale prin care valorile incluzive și interculturale sunt implementate în mediul școlar, contribuind astfel la dezvoltarea unei conștiințe empatice și la înțelegerea conceptului de alteritate.

Figura 1. Simbioza activităților formale și nonformale în dezvoltarea competențelor interculturale

Activitățile formale permit integrarea acestor principii direct în cadrul curriculumului, oferind elevilor oportunitatea de a explora diversitatea prin disciplinele de bază.

O metodă eficientă în acest sens este *studiul comparativ al literaturii interculturale*, desfășurat în cadrul orelor de literatură, prin care elevii au ocazia să analizeze opere din diferite culturi. Acest tip de activitate facilitează întâlnirea elevilor cu o varietate de perspective culturale și îi ajută să aprofundeze conceptul de Celălalt. De exemplu, prin compararea personajelor și a temelor referitoare la alteritate din literatura română și cea franceză, elevii învață să identifice atât asemănările, cât și diferențele, fapt ce le dezvoltă empatia și înțelegerea față de alte valori și tradiții culturale. Aceste activități contribuie la formarea unei identități flexibile, reflectând diversitatea în mod natural și profund.

O altă metodă formală care promovează interacțiunea interculturală este reprezentată de *proiectele de cercetare interdisciplinare*, în cadrul cărora elevii studiază tradițiile și valorile culturale ale unor comunități diverse. Aceste proiecte, concepute pentru a încuraja o abordare reflexivă, îi determină pe elevi să recunoască importanța cunoașterii reciproce, a acceptării și a respectului pentru celălalt.

Elevii pot selecta o cultură distinctă pentru a o investiga în profunzime, prezentând ulterior concluziile în cadrul clasei. Astfel, proiectele de cercetare devin un mijloc prin care elevii sunt invitați să aprecieze diversitatea, iar actul de învățare transcende simplele concepte teoretice, transformându-se într-o experiență educativă complexă.

Atelierele de dezvoltare a empatiei completează acest demers, având rolul de a cultiva abilitățile de ascultare activă și înțelegere profundă a alterității. Activitățile, desfășurate în orele de dezvoltare personală, pot include sesiuni de tip „Cercuri de empatie”, unde elevii își împărtășesc experiențele personale privind diversitatea și discută despre importanța acceptării acesteia. Prin aceste ateliere, elevii sunt încurajați să își exprime deschis gândurile și să asculte activ experiențele colegilor, dezvoltând o conștiință socială armonioasă, pregătindu-se pentru o interacțiune socială matură și tolerantă.

Pe de altă parte, **activitățile nonformale**, desfășurate în afara curriculumului tradițional, completează formarea elevilor prin experiențe directe și practice. *Săptămâna Multiculturală*, un eveniment anual dedicat diversității culturale, oferă elevilor ocazia să participe la prezentări tematice, expoziții de artă și activități culinare tradiționale. Fiecare zi a evenimentului poate fi consacrată unei culturi specifice, iar elevii, implicați activ în organizare, contribuie la prezentarea unor elemente unice și autentice. Această experiență participativă stimulează în mod direct empatia și curiozitatea față de alte culturi, dezvoltându-le deschiderea față de diversitate.

În mod similar, *cluburile de lectură interculturală* sunt concepute pentru a le permite elevilor să exploreze și să descopere valori și teme culturale variate prin opere literare din întreaga lume. Întâlnirile lunare dedicate acestor lecturi oferă elevilor o platformă unde pot reflecta asupra diversității și pot dezvolta abilități de reflecție critică, cultivând astfel o perspectivă interculturală matură și informată. Prin dezbaterile și discuțiile din cadrul clubului, elevii își extind orizontul cultural și înțeleg mai bine contextul global în care își desfășoară activitatea educațională.

Nu în ultimul rând, *proiectele de parteneriat cu școli internaționale* le oferă elevilor ocazia de a experimenta interacțiunea interculturală într-un mod direct și autentic. Colaborările cu elevi din alte țări permit desfășurarea unor sesiuni de schimb cultural, prin care elevii au ocazia să discute despre diferențele și similaritățile experiențelor lor educaționale, descoperind perspective noi și valoroase asupra culturii și valorilor umane universale. Aceste parteneriate facilitează atât dezvoltarea abilităților de comunicare interculturală, cât și o înțelegere mai profundă a conceptelor de incluziune și diversitate.

Astfel, printr-un ansamblu de activități formale și nonformale, imagologia și alteritatea devin instrumente fundamentale în educație, ajutând la crearea unui mediu școlar incluziv, care încurajează elevii să accepte și să valorizeze diversitatea. Această abordare holistică formează tineri cu o identitate solidă și flexibilă, capabili să trăiască armonios într-o societate globalizată, unde respectul și empatia față de celălalt devin valori esențiale.

Tabelul 1: *Activități educaționale formale și nonformale pentru dezvoltarea competențelor interculturale*

Activitate	Tipul activității	Obiectiv principal	Exemplu practic
Studiul comparativ al literaturii interculturale	Formală	Înțelegerea alterității prin opere literare	Analizarea personajelor și temelor legate de alteritate în literatura română și cea franceză
Proiecte de cercetare interdisciplinare	Formală	Explorarea tradițiilor și valorilor culturale diferite	Studierea unei culturi diferite și prezentarea concluziilor în clasă
Ateliere de dezvoltare a empatiei	Formală	Stimularea ascultării active și empatiei	Sesiuni de „Cercuri de empatie” în orele de dezvoltare personală
Săptămâna Multiculturală	Nonformală	Expunerea directă la diversitatea culturală	Prezentări culturale și expoziții de artă și gastronomie tradițională
Cluburi de lectură interculturală	Nonformală	Reflectarea asupra diversității culturale	Întâlniri lunare pentru explorarea literaturii din diferite culturi
Proiecte de parteneriat cu școli internaționale	Nonformală	Învățare prin interacțiune directă interculturală	Sesiuni de schimb cultural cu școli din alte țări

Referințe bibliografice:

1. Boia, Lucian. *Istorie și mit în conștiința românească*. București: Humanitas, 1997.
2. Cristea, Sorin**.** *Fundamentele pedagogiei. Teoria educației.* București: Editura Polirom, 2008.
3. Duțu, Alexandru. *Literatura comparată și istoria mentalităților*. București: Editura Univers, 1982.
4. Lévi-Strauss, Claude. *Antropologia structurală*. București: Editura Politică, 1978.
5. Todorov, Tzvetan. *Cucerirea Americii. Problema Celuilalt*. Traducere de Magda Jeanrenaud. Iași: Institutul European, 1994.